

A dán oktatási rendszerről

„Mutasd meg az iskoládat, megmondom ki vagy” – írhatnánk mottóul dániai tanulmányutunkról, amelynek célja az ottani iskolarendszerrel való megismerkedés volt. Természetesen egy hét meglehetősen kevés idő ahhoz, hogy a kutató egzakt leírást adhasson a skandináv térség egyik sajátos „színfoltját” (modelljét) képező dán oktatásügyről, amelyről ez idáig csak elenyésző számú információnk volt. Éppen ezért szerénytelenség volna arra vállalkozni, hogy – egy útibeszámoló terjedelmi keretei között – átfogó képet nyújtsunk a dán iskolarendszerről, a szervezeti és tartalmi sajátosságokról, az intézménytípusok sokszínűségéről, a működtetés és finanszírozás mikéntjéről, a pedagógusképzés, a továbbképzés és átképzés helyzetéről, a tandíjak és ösztöndíjak összegének alakulásáról, a közoktatás követelmény- és vizsgarendszeréről. Sokkal célszerűbb inkább olyan benyomásokat megfogalmazni, amelyeknek a továbbgondolása hasznos tanulsággal szolgálhat a nyugat-európai iskolamodellekhez felzárkózni igyekvő magyar oktatásügy számára.

Ezen tapasztalatok közé tartozik mindenekelőtt a különféle intézménytípusok „békés egymás mellett élése”, amely széles társadalmi közmegegyezésen és tolerancián nyugszik. A közép- és kelet-európai országokból érkező kutatókat bizonyára meglepi az a civilizált, a társadalom minden rétege felé nyitott, a legváltozatosabb igényeket is kielégíteni képes oktatási rendszer, amelytől idegen a porosz-osztrák-orosz drill szelleme, a vallási türelmetlenség és a szélsőségesen nacionalista gondolkodásmód. Számunkra szinte hihetetlen, hogy az ottani közoktatás egyes intézménytípusai között csak szakmai rivalizálás fordulhat elő, és teljesen kizárt a felekezeti „súrlódás”, a helyi önkormányzatokkal való szélmalomharc. Bizonyára ez azzal is összefügg, hogy Dánia több mint 200 éve (az 1788-as jobbágyfelszabadítást követően) a polgári átalakulás útjára lépett, és mintegy 150 év óta alkotmányok egész sora biztosítja a kiegyensúlyozott, szélsőségektől mentes, demokratikus fejlődést.

Általános tapasztalatunk volt, hogy a dán kormány valóban szívügyének tekinti az államilag finanszírozott, de a kulturális tárcától gyakorlatilag független közoktatás (állami és magánintézmények, úgynevezett szabadiskolák stb.) minőségi színvonalának és pénzügyi ellátásának garantálását. Jól szemlélteti ezt az a tény, hogy még a magániskolák is 85%-os állami támogatásban részesülnek, és a maradék 15%-ot fedezik csak a tandíjakkal. Ez utóbbiak összege nem túlságosan magas, hiszen átlagosan évi 6000 (azaz havi 500) koronát tesz ki. (Összehasonlításképpen említjük meg, hogy például Angliában egy magángimnáziumban az évi tandíj átlagosan 3100, bentlakásos intézmény esetén mintegy 5000 font sterlinget jelent!). Szembetűnő volt, hogy a parlament és a kormányzati körök milyen fontosnak tekintik az állami közalkalmazottak, köztük a pedagógusok anyagi megbecsülését, a minőségi életfeltételek garantálását. A tanárok havi 20000 korona (kb. 300000 forint) átlagos fizetése polgári jólétet, biztos egzisztenciát jelent az oktatásügyben foglalkoztatottak számára. (1)

Tanulmányutunk minden programja arról győzött meg bennünket, hogy az európai oktatásügy élvonalába tartozó dán iskolarendszertől a magyar szakembereknek (szaknároknak, kutatóknak, fejlesztőknek, innovátoroknak, oktatáspolitikusoknak stb.) van mit tanulniuk. Ezt bizonyították azok az intézménylátogatások, szakmai megbeszélések, konzultációk, amelyeket vendéglátóink szerveztek részünkre. E programok keretében

tettünk látogatást a svendborgi állami gimnáziumban, ahol *Ole Visti Petersen* igazgató tartott tájékoztatót a dán iskolarendszer struktúrájáról. Előadásából kiderült, hogy Dániában a nemzeti jövedelem 6%-át fordítják oktatási célokra, ami háromszorosa a honvédelmi kiadásoknak. Az 5 milliós lakosságú országban 2,5 millióan tanulnak valamilyen oktatási intézményben, és ez meglehetősen magas arány. Az alap-, közép- és felsőfokú oktatást variabilitás, átjárhatóság és igazi pluralizmus jellemzi.

A 65000 tanköteles tanuló 60-70%-a hatéves korában ingyenes iskolai előkészítőn vesz részt. A gyerekek kb. 90%-a állami iskolába, 10%-a magánintézménybe iratkozik be. A kilencéves tankötelezettség tizenhat éves korig tart, amikor a tanulók alapfokú záróvizsgát tehetnek. Saját belátásuk szerint dönthetnek, hogy a hároméves középiskolában folytatják tanulmányaikat, vagy az alapfokú iskola 10. osztályába járnak tovább. Feltétlenül említést érdemel, hogy – bár Dániában létezik nemzeti alaptanterv – az Oktatási Minisztérium közvetlenül nem avatkozik be az iskolák életébe, mivel azokat autonóm intézményekként kezeli. Ezért az egyes tantárgyak tanításához csak útmutatókat bocsát ki, a helyi tanterveket pedig az egyes iskolák tanárai készítik el. A pedagógusok szuverén jogát képezi annak eldöntése, hogy „mit” és „hogyan” tanítsanak az egyes tárgyak tananyagából. A tanulóknak a 8-10. osztályban lehetőségük van néhány szabadon választott tantárgy tanulására is. Sajátosnak tekinthető a dán értékelési skála is: 11 érdemjegy létezik, 12-es osztályzat nincs, a rendkívüli (zseniális) teljesítményt azonban 13-as jeggyel lehet minősíteni.

Az alapfokú iskolából tovább tanulni szándékozó fiatalok a 9. vagy 10. osztály befejezése és az alapvizsga letétele után kerülhetnek be a hároméves középfokú tanintézményekbe: a gimnáziumokba, kereskedelmi és technikai jellegű iskolákba. Ezen intézménytípusokba a fiataloknak megközelítően 30-30%-a jár és csak 10%-uk nem folytatja tanulmányait középfokú iskolában.

A dán gimnáziumok – amelyek a skandináv modell részét képezik és leginkább a finn-országra hasonlítanak – alapvetően két (nyelvi és természettudományi) fakultációra tagolódnak. Az itteni tantárgyak zömében azonosak a többi nyugat-európai országéval, de megkülönböztetett figyelmet fordítanak a skandináv irodalom és mitológia, valamint a nemzeti história tanítására. Érdekeséggéppen jegyezzük meg, hogy – az angol és német nyelv kötelező tanulása mellett – a nyelvi fakultációkon francia, spanyol, orosz, latin és görög is választható. Említést érdemel az is, hogy a természettudományi (matematika) fakultáción a fiúk aránya 55%, a nyelvi tagozatokon viszont csak 30%.

A dán gimnáziumok kerettanterveiről és vizsgarendszeréről az ország parlamentje dönt, az Oktatási Minisztérium pedig tantervi szabályozókat bocsát ki, amelyek azonban nem normatív, hanem ajánló jellegűek. A gyakorlatban tehát a tanárok szinte teljes szuverenitást élveznek az oktató-nevelő munka tervezésében és szervezésében. A gimnáziumok autonómiája maradéktalanul érvényesül annak ellenére, hogy többségüket a megyei önkormányzatok tartják fenn. Ezekon kívül mintegy 6%-ra tehető a magángimnáziumok aránya, amelyeket az iskolaszékek irányítanak, de költségvetésük 85%-át az állam finanszírozza.

Felejtethetlen élményt jelent a svendborgi gimnázium szaktantermeinek és technikai felszereltségének megtekintése, ami ismételten tudatosította bennünk, hogy a magyar oktatásügy – anyagi helyzetét tekintve – több évtizedes hátrányban van. Felettből imponálóak voltak a természettudományi (kémiai, fizikai, biológia stb.) szaktantermek, a 400 tanulóra jutó 100 számítógép, a művészeti nevelést hatékonyan szolgáló felbecsülhetetlen értékű diatárak. A magam részéről őszinte elismeréssel csodáltam meg a helyi történelemtanár 5-6 ezer kötetes kabinetjét és kitűnően felszerelt szaktantermét is, ahol a tanulók rendelkezésére bőséges szakirodalom áll.

O.V. Petersen rövid tájékoztatót tartott a dán szakképzési rendszerről is, amelynek célja a termelési, marketing és szolgáltatási tevékenységre való felkészítés. Megtudtuk, hogy az alapfokú képzést követően a tanulóknak közel 60%-a tanul tovább valamilyen szakképzési formában, amelynek időtartama kettőtől öt évig terjed. Ennek keretében az elméleti képzésre és a szakmai gyakorlatra egyaránt nagy gondot fordítanak. Figyelemre méltó tény, hogy a szakképzés általános irányelveiről a dán parlament dönt, a tantervi

javaslatokat pedig az Oktatási Minisztérium – a társmisztériumokkal közösen – dolgozza ki.

A dán közoktatás helyzetéről további értékes adatokat szerezhettünk a Svendborghoz közeli skärupi magániskolában, amely az alapító, *Ida Holsts* nevét viseli. Az igazgató, *Jan Bunkenborg* (aki korábban az odensei egyetemen tanított és az UNESCO megbízásából hosszabb ideig külföldön dolgozott) részletesen tárgyalta a magániskolák finanszírozási rendszerét, a tanárok és a tanulók kiválasztásának szempontjait, valamint a tantárgyi követelményeket. Az intézmény vezetője ismertette az iskolai előkészítés folyamatát, a tantárgyak strukturáját és óraszámait, végigkálauzolt bennünket a több mint százéves intézmény kitűnően berendezett tantermein, barkácműhelyein, imponálóan gazdag könyvtárán. Érdeklődéssel és nem kis irigységgel hallgattuk az igazgató tájékoztatóját arról, hogy iskolájában ismeretlenek a tanulmányi és fegyelmezési gondok, mivel ilyen esetekben a tanulót (de ha szükséges a tanárt is!) azonnal átirányítják egy állami iskolába.

A dán közoktatási intézményektől jól elkülönülten épül fel a tandíjmentes, teljesen államilag finanszírozott felsőoktatás rendszere, amelyben – az érettségi vizsga letétele után – az adott korosztály 15-16%-a tanul tovább. Mivel a felsőoktatás egészének beható tanulmányozása lényegesen hosszabb időt vett volna igénybe, ezért figyelmünket elsősorban a pedagógusképzés sajátosságainak megismerésére fordítottuk. Ennek keretében a skärupi állami tanárképző főiskolára (Statsseminarium), az ollerupi szabad főiskolára (Frie Laererskole) és az odensei egyetemre látogattunk el.

Skärupban *Birgith Lotzfeld* tanszékvezető ismertette a dán pedagógusképzés 18 intézményének egyikét képező helyi főiskola szakmai profilját, a tantárgyak strukturáját és óraszámait, valamint a növénytudományokkal szemben támasztott követelményeket. A tájékoztatóból kiderült, hogy a dán főiskolák úgy készítik fel hallgatóikat, hogy azok képesek legyenek a népiskola 1-6. osztályában minden tárgyat, a 7-10. osztályban pedig 2-3 szaktárgyat tanítani. Érdekesképpen említette meg az előadó, hogy a hallgatók életkora 25-28 évre tehető, mivel sokan közülük – hosszabb-rövidebb időre – két-három alkalommal is megszakítják tanulmányaikat (munkavállalás, családalapítás, utazások stb. céljából).

A dán pedagógusképzés sajátos intézménytípusát jelenti az ollerupi úgynevezett szabad főiskola, amelynek falai között a szabadiskolák tanárait készítik fel. (2) Ezen utóbbi iskolákban – amelyek vallásos, pedagógiai, etnikai kisebbségi, politikai (köztük marxista-leninista) jellegűek – a gyerekek mintegy 10%-a tanul. Az első ilyen intézményt, amelyet a jeles pap, pedagógus, költő és történész *N.F.S. Grundtvig* (1783-1872) az „élet iskolájának” nevezett, közel 150 éve hozták létre. (3)

A szabad főiskola a dán oktatásügyben valóban sajátos színfoltot jelent, hiszen számos tekintetben különbözik az állami pedagógusképzőktől. A hallgatók egyetlen tárgyból sem tesznek vizsgát, de az előadásokon és szemináriumokon kötelező megjelenniük. További lényegesen eltérő vonás az is, hogy az oktatásban az előszó nagyobb hangsúlyt kap az írott szövegeknél, és nem a tudományos, hanem a poetikai, emberközpontú megközelítés a cél. Ugyanígy nagy fontosságot tulajdonítanak a közösségi életnek, a közös tanulmányi felkészülésnek és étkezésnek, a zsoltszerűnek. Megkülönböztetett figyelmet fordítanak a gyakorlati képzésre, amit az is mutat, hogy a főiskolások az ötéves képzési idő teljes harmadik esztendejét tanítási gyakorlaton töltik. Bár a szabad főiskolán tanított tárgyak nagyjából megegyeznek az állami főiskolákéval, az itt szerzett diplomákat csak akkor ismerik el a népiskolákban, ha a végzett hallgatók különbözeti vizsgát tesznek dán nyelvből és irodalomból, matematikából és szaktárgyaikból.

A dán egyetemi képzésről Odensében szereztünk hasznos információkat, ahol a német tanszék vezetője, *Uwe Helm Petersen* professzor szívélyes vendéglátását élveztük. Tájékoztatójában felvázolta az 1966-ban alapított, jelenleg négy (társadalom- és természettudományi, orvosi, közgazdasági) fakultással rendelkező egyetem múltját és az egyes karok hallgatóinak létszámait. Mivel konzultációs kérdéseink főként a társadalomtudományi kar működésére irányultak, ezért az előadó ezen sorban erre vonatkozó adatokkal szolgált. Megtudtuk, hogy a tízezres universitas elszenvedése óta (nyelvi és kommunikációs, történelem- és irodalomtudományi, filozófiai) intézetből áll, amelyeken 3500 hallgató tanul. Az ötéves képzési idő alatt a diákok általában egy szakot vá-

lasztanak, amelyhez kiegészítő stúdiók járulnak. A legnépszerűbbnek a dán és skandináv nyelvek, valamint az angol szak elvégzése számít. Az elmúlt évtizedben a közgazdaságtudományi kar fejlődött a legdinamikusabban, amelynek végzős növendékei a jól jövedelmező külkereskedelem területén helyezkednek el.

A dán felnőttoktatás történetében közel 150 éves múltra tekintenek vissza a népfőiskolák (Folkehojskole), amelyek a zseniális polihisztor *N.F.S. Grundtvig* és a „nemzet nevelőjének” nevezett *Christen Kold* (1816-1870) által kidolgozott elvekre épülnek. Az 1844-től sorra megalakult népfőiskoláknak eredetileg az volt a célkitűzésük, hogy e „parasztakadémiákon” művelt falusi középvezetőket képezzenek. A dán népfőiskolák – a szó hagyományos értelmében – nem igazi főiskolák, hanem a közösségi életmódra nevelő speciális intézmények, amelyekben ismeretlen a szigorú tanterv és a vizsgáztatás rendszere. Ezen iskolák falai között – *Rex O. Schade*, a ryslingi népfőiskola vezetője szerint – főként a hagyományörzés, az identitástudat erősítése és a praktikum kap különös figyelmet. (4) Ezt hivatottak segíteni a népfőiskolákon oktatott főbb tárgyak, köztük a történelem, művészettörténet, irodalom, természetkultúra, mezőgazdasági ismeretek, testnevelés, zene, politika, dramatikus játékok stb.

Bár a népfőiskolák több vonatkozásban eltérnek egymástól, a közösségi szellem kialakítására és ápolására megkülönböztetett figyelmet fordítanak. E bentlakásos intézményekben közös zsoltárénekléssel kezdődik minden nap, majd délelőtt az elméleti tárgyak feldolgozására kerül sor. A közös ebédet követően délutánonként kézműves, művészeti és zenei foglalkozásokat tartanak, amelyeket – a közös vacsora után – filmvetítések és kiscsoportos beszélgetések követnek. E foglalkozásokon a tanárok nem a hagyományos (tekintélyelvű) pedagógust testesítik meg, hanem sokkal inkább a „primus inter pares” szerepre töreksznek.

A népfőiskolai oktatás, amelynek időtartama rendkívül változatos (néhány héttől 9-10 hónapig tarthat), felettébb népszerű Dániában. Szívesen jelentkeznek ide a legkülönbözőbb korosztályok képviselői, sőt még a munkanélküliek is. A népfőiskolák és hallgatóik létszámának alakulását 1862-1990 között az alábbi táblázatunk mutatja (5):

A népfőiskolák nem csak azért népszerű oktatási intézmények Dániában, mivel a

Év	Iskolák száma	Hallgatók létszáma	
		Hosszú tanfolyamok	Rövid tanfolyamok
1862	15	505	
1868	45	2071	
1901	74	5400	
1910	86	6700	
1920	57	8000	
1940	54	6000	
1950	55	5900	
1960	62	7500	
1971	79	9000	13000
1981	88	10000	34000
1990	99	13500	44000

résztevők vágyai találkozhatnak a tanárok tehetségével, hanem – amint *Peter de la Cour*, a London City Főiskola dán származású szociológusa írja – azért is, mert „...az egy adott időtartamban való együttlakás teremtheti meg azt a környezetet, amely áthidalhatja a tanár és a diák, az elmélet és a gyakorlat, a munka és a játék, az élet és az iskola, a szellemi és a fizikai munka közötti szakadékot... Másszóval, a népfőiskolák egy holisztikus oktatási formát képviselnek, melyben az órák látogatása, az együtt végzett munka, a közös főzés és takarítás, az együtt étkezés, az alkotó tevékenységek, a közös zenélés és sportolás, a tantervről vitázó gyűléseken való részvétel, a népfőiskolai élet szabályairól való döntés, az informális együttlét, mind a népfőiskolai program integráns részei, s ez által egyaránt fontos értékei.” (6)

A tanárképzés- és továbbképzés tanulmányozása céljából kerestük fel a koppenhágai Dán Királyi Pedagógiai Főiskolát (Royal Danish School of Educational Studies), (7) amelynek főigazgató-helyettese tájékoztatott bennünket az 1963-ban létrehozott intézmény működéséről. *Ellen Nørgaard* előadásában különös figyelmet szentelt a dán tanári továbbképzések rendszerének, felidézve mindazokat a lehetőségeket, amelyek a gyakorló pedagógusok rendelkezésére állnak. Az általunk felkeresett intézetnek döntő szerepe van abban, hogy a 65 ezer dán tanár 5-6 évente rendszeres szakmai továbbképzésen vehessen részt. Ezen intézmény, amely költségtérítéses 70%-át fordítja erre a célra, évente 11-13 ezer tanár továbbképzését biztosítja hét regionális központ (Aalborg, Skive, Århus, Esbjerg, Haderslev, Odense, Vordingborg) segítségével. (8)

A szakmai továbbképzéseknek jól bevált rendszere alakult ki Dániában. A Királyi Pedagógiai Főiskola munkatársai minden év május-júniusában részletes programokat dolgoznak ki, amelyeknek katalógusa szeptember elején lát napvilágot. Ennek alapján jelentkeznek a tanárok az egyes szakmai rendezvényekre, amelyekre a következő év őszétől kerül sor. Rendkívül figyelemreméltó, hogy e továbbképző tanfolyamok teljesen ingyenesek és munkaidőben történnek, minden pedagógus számára egyenlő részvételi lehetőséget biztosítva. Az is említést érdemel, hogy nem a távoli régiók tanárai utaznak a fővárosi továbbképzésekre, hanem a Királyi Pedagógiai Főiskola munkatársai tartják az előadásokat az egyes továbbképző központokban.

A fenti intézmény 120 főállású és mintegy 700 részmunkaidős munkatársa meghatározó szerepet játszik a dán tanárképzés területén is. Mivel az egyetemek – a konszekutív képzési gyakorlatnak megfelelően – nem rendelkeznek neveléstudományi tanszékekkel, ezért a tanári pályán elhelyezkedni akaró végzett diplomások két-három éves pedagógiai és pszichológiai (nem nappali tagozatos) kurzusokon vesznek részt a koppenhágai főiskolán. A tanfolyamok elvégzésekor a résztvevők diplomamunkát készítenek, amelyben bizonyítaniuk kell, hogy elsajátították a neveléstudomány és a pszichológia (különösen a gyermek- és fejlődéslélektan) alapjait.

Az említett feladatokon kívül a Királyi Pedagógiai Főiskola munkatársai jelentős kutatómunkát is végeznek, főként a didaktika, az iskolafejlesztés, az értékelés és az oktatásszociológia terén, amelyekről rendszeresen jelentéseket, szaktanulmányokat publikálnak. A munkatársak munkaidejének mintegy 50%-át e kutatási feladatok elvégzése képezi, a másik részét pedig a továbbképzések tartása teszi ki. (Érdekesképpen említhetjük meg, hogy a dán kormány a nemzeti GDP 1,4%-át fordítja kutatási és fejlesztési célokra) Ezen kívül az intézmény dolgozói részt vesznek a kormány által finanszírozott oktatási reformok kidolgozásában is. Dániában ezeket hosszas és átgondolt előkészítőmunka előzi meg, és bevezetésükre csak akkor kerül sor, ha a szükséges anyagi fedezet rendelkezésre áll. Így például 1987-1991 között, az új oktatási törvény bevezetésére a kormányzat 400 millió koronát biztosított.

A Királyi Pedagógiai Főiskolán Az oktatás demokratizálása címmel *Knud Jensen* professzor is tartott számunkra előadást, amelyben többéves kutatási eredményeit összegezte. (9) Előadása érdekfeszítően mutatta be az iskolák demokratizálásának főbb alapelveit (a véleménynyilvánítás és a nyilvánosság szabadsága, az egyéni és kollektív érdekek összhangja), amelyek a politikai rendszerváltás után levő közép- és kelet-európai országok oktatási szakembereinek számos tanulsággal szolgálhatnak.

Tanulmányutunk idején látogatást tettünk az 1980-tól Odensében működő Fyn-szigeti területi átképzési központban (Cooperative Organization Education Further Education on Funen) is, amelyet azzal a céllal hoztak létre, hogy segítse összehangolni a felsőoktatásban végzett diplomások és a munkaerőpiac igényeit. A mindössze 5-6 főállású munkatársat foglalkoztató intézmény, amely a dán munkaügyi minisztérium anyagi támogatását élvezi, hatékonyan segíti az új átképzési irányok (számítástechnika stb.) kialakítását, a végzett hallgatók elhelyezkedését és a munkavállalással kapcsolatos tanácsadást. E központ rendszeresen szervez 12 hetes ingyenes átképző tanfolyamokat a munkanélküliek részére, ezzel is segítve elhelyezkedési esélyeiket. (Itt jegyezzük meg, hogy a dán munkanélküliek előző keresetük 90%-át kapják meg segélyként, ami jó megélhetést biztosít számukra. Az is jellemző, hogy a munkanélküliekkel sem a társadalom egésze, sem közvetlen környezetük nem bánik lekezelően és lekicsinylően, nem tekinti őket „eltartottnak”, kétes egzisztenciájú személyeknek.)

A meglehetősen sűrű szakmai programok mellett csoportunk arra is szakított időt, hogy a dán történelem és kultúra néhány kimagasló teljesítményével is megismerkedjen. Kö-

zékjük tartozott a királysírokat őrző roskildi dóm, a helsingöri (kronborgi) vár, a svendborgi Waldemar-kastély, a ryslingi templom, az egeskovi várkastély, az odensei skanzen, a Szent Knud-székesegyház és a híres Andersen-ház meglátogatása. Felejthetetlen emléket jelent a viking kori templomok, a puritán egyszerűségű temetők, a gyönyörű tengerpart és Koppenhága belvárosának felkeresése is. Ugyanígy maradandó élményként őrizzük annak a találkozásnak a hangulatát is, amelyben egy rendkívül szívélyes svendborgi „átlagcsalád” meglátogatásakor volt részünk.

Május 22-29-e közötti egyhetes dániai tartózkodásunk időbeli korlátai miatt nem volt lehetőségünk arra, hogy az ottani oktatási rendszert a maga teljes differenciáltságában és sokszínűségében tanulmányozzuk. Éppen ezért csak személyes benyomásaink megfogalmazására vállalkozhattunk, gondosan ügyelve arra, hogy véleményünket „sine ira et studio” fogalmazzuk meg. Ezt azért tartottuk fontosnak, hogy a magyar oktatási rendszer szerkezetéből kiindulva képesek legyünk a „másság” megragadására és elfogadására. Oktatási szakembereink gyakori hibája ugyanis, hogy külföldön mindig a „magyar modell” keresik, és erre vonatkoztatva értéklik a látottakat.

Fontos tanulságként vonhatjuk le azt is, hogy nem csak nagy nemzeteknek lehet követendő oktatási rendszerük. Ugyanígy szembetűnő volt az is, hogy a nemzeti jövedelem 6%-ának oktatási célokra való felhasználásával jelentősebb eredményeket érnek el Dániában, mint nálunk a költségvetés 7%-ával.

Követendő példának tartjuk a dán oktatási intézményekben tapasztalt kiegyensúlyozott, szívélyes légkört, ami idehaza egyelőre még deficitnek számít. A fentiek hiányában pedig joggal félhetünk attól, hogy iskoláink még hosszú ideig „oktatásvégrehajtási intézmények” képét mutatják.

Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy egyes, számunkra nagyon szimpatikus dán iskolatípusnak nincs táptalaja Magyarországon. Így van ez például a szabadiskolák esetében, amelyeknek befogadására és tolerálására a hazai társadalmi közvélemény még nem készült fel.

Amikor a helsingöri várban eszünkbe jutott „az idő kizökönt” hamleti gondolat, nem tudtunk szabadulni attól az érzéstől, hogy az 1990-es rendszerváltás után a magyar oktatásban nekünk is feladatunk lesz „helyre tenni azt”. Ehhez talán némi fogódzót jelenthet a külföldi tapasztalatok megismerése is, amelyet azonban túlzás lenne általános panaceumnak tekinteni.

JEGYZET

- (1) *Kovács Katalin*: A dán oktatási rendszer áttekintése. Kézirat. Bp., OKI, 1993.
- (2) Az intézmény oktató-nevelő munkájáról lásd: *Den frie Laererskole*. Ollerup, é.n. című kiadványt.
- (3) *Paul Rühig*: „Um des Menschen willen”. Grundtvigs geistiges Erbe als Herausforderung für Erwachsenenbildung, Schule, Kirche und soziales Leben. Deutscher Studien Verlag, Weinheim, 1991; „Education for Life”. International Conference on the Occasion of the Bicentenary of N.F.S. Grundtvig. The Danish Cultural Institute, 1983.
- (4) A dán népfőiskolákról lásd: *D.C. Davis*: The Danish Folk High School: An experiment in humanistic education. Columbus, Ohio, Merrill, 1971; *Peter Manniche*: Rural Development in Denmark and the Changing Countries of the World. Borgen, Copenhagen, 1978; *Thomas Rørdam*: The Danish Folk High Schools. The Danish Cultural Institute, 1980.
- (5) *The Danish Folkehøjskole Today*. Edited by *Arne Andersen* and *Sigurd Kvaerndrup*. Jelling Bogtrykkeri, é.n. 38.
- (6) *Kovács Katalin* i.m. 4-5.
- (7) School-improvement, Development and Innovation. Abstracts from 14 research reports of evaluation of the innovation programme of the Danish Folkeskole. Edited by *Ellen Nørqaard*. The Royal Danish School of Educational Studies. København, 1992.
- (8) Erre vonatkozóan lásd: Dänemarks Hochschule für Lehrerfortbildung – Universität für Lehrer című brosrát.
- (9) *The Democratization of Education*. The Laboratory of Democratic Educational research. *Spaet Henriksen – Svend Hesselholdt – Knud Jensen – Ole B. Larsen*. The Royal Danish School of Educational Studies. København, 1990.

V. MOLNÁR LÁSZLÓ